KARSZTFEJLŐDÉS VII
Szombathely, 2002. pp. 43-51.

MAGYAR KARSZTFÖLDRAJZI SZÓKINCSÜNK KÖZÉPKORI ELEMEI

DÉNES GYÖRGY

1132. Budapest, Borbély u. 5. II/4.

Abstract: The Hungarian conquerors, settled down at the end of the 9th century from the East European Plain into the Carpathian Basin, and have been resided earlier in nonkarstic countries, therefore never owned proper terms for to indicate karst-phenomena. During and after the Conquest they have faced the caves, ponors and a typical karst-landscape of the karst-terrains in the Carpathian Basin. Two possibilities offered itself to specify them as follows: to name them by composite words, derived from proper existing vocabulary or to adopt phrases used by the habitants in that time. The paper based on detailed studies presents that Hungarians have taken of both possibilities. Our geographical names, sometimes fixed like proper names and formed after the Conquest were preserved in such a way in medieval certificates, in handwritten codices and in archive manuscripts, furthermore in geographical names of our karstterrains and in the vocabulary of the peoples.

1. Bevezetés

A kelet-európai síkság felől érkező honfoglaló magyarság a Kárpátok övezte új haza megismeréséig nem karsztos tájakon élt, így nem is voltak önálló szavai a karsztjelenségek megjelölésére. A honfoglalás során és nyomán azután szembe találta magát karsztvidékeink sziklaüregeivel, víznyelőivel és a karsztos felszín jellemző terepidomaival. Ezek megjelölésére két lehetősége kínálkozott: megnevezhette őket meglévő szókincséből alkotott összetett szavakkal, vagy átvehette azok megjelölésére az itt talált népelemek által használt szavakat. Mint alább látni fogjuk, a honfoglaló magyarság élt mind a két lehetőséggel, és a karsztjelenségek megjelölésére a honfoglalás után így kialakult földrajzi közneveinket megőrizték számunkra – néhol már tulajdonnévvé rögzült alakban – középkori oklevelek, kéziratos kódexek és régi iratok, de még napjainkig is őrzik karsztvidékeink földrajzi nevei és népességének nyelvkincse.

Az egyes karsztjelenségek megjelölésére használt szavainknak a magyar nyelvben való legkorábbi megjelenését nehéz meghatározni. A föltűnő, ráadásul a pásztorok, vadászok és általában a hegyek erdőségeiben tevékenykedő emberek számára napjainkig is menedékül szolgáló barlangok, de még inkább a birtokhatárjelnek kiválóan alkalmas barlangos sziklák kivételével — amely utóbbiaknak említése már az Árpád-kor óta előfordul okleveleinkben — az egyéb karsztjelenségekről csak véletlenszerűen törté-

nik egy-egy említés, bár e szavak a népnyelvben akár már évszázadokkal előbb is használatban lehettek.

2. Karsztos formák elnevezései

lyuk, kőlyuk, lyukas kő

Vegyük sorra a legmarkánsabb karsztjelenségeket, közülük is elsőként a sziklaüreget, amelyet mai köznyelvünkben és szaknyelvünkben is barlangnak nevezünk.

A sziklaüregek megjelölésére kezdetben korábbi szókincsünkből alkotott összetett szavakat használt a magyarság, a barlang szó csak az Árpád-kor után fordul elő nyelvünkben egyértelműen '*sziklaüreg*' jelentéssel.

Az „*üreg*" vagy „*nyílás*" jelentésű, finnugor vagy talán még az uráli korból származó, ősi magyar *lyuk* szavunk (TESz. 2. 803.) jelölhetett a középkorban önmagában is barlangot, de csak akkor, ha a szövegkörnyezetből kiderült, hogy a szóban forgó lyuk heggyel vagy kősziklával kapcsolatos, hisz különben lyuk sok más összefüggésben is előfordulhat. Lyuk lehet a földben, fában, az ember fogában, zsebén, harisnyáján vagy a cipője talpán és még megszámlálhatatlan egyéb helyen. De ha középkori őseink hegyoldalban tátongó sziklaüreget akartak megnevezni, akkor az „*üreg, nyílás*" jelentésű *lyuk* szót a „*szikla*" jelentésű és ugyancsak a finnugor korból származó, ősi magyar *kő* szóval (TESz. 2. 600–601) kapcsolták össze, és a sziklaüreget a *kőlyuk*, az üreges sziklát pedig *lyukas kő* vagy *likas kő* néven említették (*DÉNES GY.* 1973,1980a).

A birtokhatárokat rögzítő latin nyelvű oklevelekben már az Árpád-korban, 1296-ban megjelenik egy *lukas kű* nevű szikla (*lapis lwkaskwy*) (*BAKÁCS I.* 1971. 67, 97; *GYÖRFFY GY.* 1987. III. 224), majd 1328-ban és 1339-ben is egy-egy *likas kű*-nek (*likasku*) nevezett határjel, 1355-ben pedig ismét egy *likas kű* (*likaskw*) nevű szikla (OklSz. 599), mely utóbbi valószínűleg a Kis-Kevély barlangos sziklájával azonosítható (*DÉNES GY.* 1973). A *lyukas kő* vagy *likas kő* szavak középkori okleveleinkben nagy valószínűséggel többnyire „*barlangos hegy, barlangos szikla*" jelentésűek, mint ahogy a Likas-hegy, Lyukas-gerinc (Bükk), Likas-tető, Likas-havas (Gyergyó) néven ismert hegyeink is (*DÉNES GY.* 1973).

A „*barlang*" jelentésű *kőlyuk* (*kőlyok*) szóval az 1518 körül készült Peer-kódexben találkozunk (TESz. 2. 803). De ez a „*barlang*" jelentésű ősi magyar szavunk nemcsak középkori iratokban fordul elő, hanem a magyar nyelvterület számos vidékének, különösen Észak-Magyarországnak és a

Székelyföldnek élő tájnyelvében (*DÉNES GY.* 1975a; ÚMTSz. 3. 538) és mai földrajzi neveinkben a Mecsek-hegységtől a Bakonyon és Vértesen át a Bükk-fennsíkig szerte az országban.

A *kőlyuk – lyukas kő* szópárral, illetve ez utóbbi „*barlangos szikla*" jelentésével azért is foglalkoznom kell, mert a „*barlang*" jelentésű *kőlyuk* földrajzi köznevünk sem az értelmező, sem a történeti-etimológiai szótárunkban nem szerepel, csak a nyelvtörténeti (NySz. II. 639) és a tájszótár említi (ÚMTSz. 3. 538). A középkori oklevelekben határjelként említett *lyukas kövek*-ről pedig Szabó István akadémikus, történészprofesszor 1969-ben úgy írt, hogy e nevek alatt minden bizonnyal határhalmokban, földhányásokban elhelyezett malomkövet kell sejtenünk (*SZABÓ I.* 1969. 114.). Annak lehetőségét, hogy a középkorban egyes határhalmok földhányásába netán malomkövet helyeztek el, nem zárom ki, de azt terepi kutatásaim alapján bizton állíthatom, hogy általam a helyszínen azonosított több középkori és mai Likas-kő hegy vagy kőoldal földrajzi neve üreges, barlangos sziklát jelöl (*DÉNES GY.* 1973).

Esetenként barlang jelentésű lehet a róka, a borz, illetve a vadmacska tanyahelyét jelentő és középkori oklevelekben előforduló számos *Ravaszlyuk* (OklSz. 800), *Borzlyuk* (OklSz. 90), illetve *Macskalyuk*, sőt *Macskakő* említések némelyike is (OklSz. 601), mint ahogy ma is ismerünk Ravaszlyuk nevű víznyelőbarlangot Aggtelek határában (a Baradla-barlang egyik víznyelője), Borzlyuk nevű barlangot az Alsó-hegyen, Macska-barlangot a Pilis-hegységben és Macskalyuk nevű víznyelőbarlangot Szögliget határában.

odú, kőodú, Odvas-kő, Odvas

A finnugor korból származó ősi örökség az „*üreg*" jelentésű *odú* szavunk is, (TESz. 2. 1067–1068) bár jelentése szűkebb a lyuk szavunkénál, mégsem csupán a sziklaüreget jelöli, hiszen odú lehet egy öreg fa oldalában, lehet odvas fogunk és beszélünk a kemence odváról is. Ezért a lyuk szóhoz hasonlóan, az odú esetében is, ha sziklába mélyül az üreg, azt *kőodú*-nak, az üreges sziklát pedig *Odvas-kő*-nek, vagy egyszerűen *Odvas*-nak nevezik a középkori iratok (*DÉNES GY.* 1973).

A kétségtelenül „*barlangos hegy, üreges szikla*" jelentésű *Odvas-kő* szavunk, illetve földrajzi nevünk első említését a bakonybéli Benedek-rendi apátság 1037. évi keltezésű alapítólevelében találjuk *Oduoskw* alakban (TESz. 2. 1067; *DÉNES GY.* 1973; FNESz. II. 268). Történészek megállapították ugyan, hogy az alapítólevél máig fennmaradt másolata egy 1230 körül

hamisított oklevélről készült, de föltehető, hogy az *Oduoskw* név a Szent István király által kiadott 1037. évi eredeti (de fönn nem maradt) oklevélben is szerepelt. De akár az 1037. évet, akár a hamisítvány 1230 körüli keltét vesszük is figyelembe, az *Odvas-kő* mindenképp a legrégibb, írásban fennmaradt, kétségtelen barlangnevünk. Az oklevélben szereplő sziklának egyébként ma is *Odvas-kő* a neve, és oldalában valóban tágas barlang szája tátong.

Egy 1499. évi és egy 1507. évi oklevél is említi a Hunyad megyei *Odvas* (*Odwas*) falucskát (*CSÁNKI D.* 1913. V. 116–117)). A 20. sz. eleji magyar katonai térképeken Ogres néven szereplő és Erdőhát községhez tartozó, ma is létező, mindössze néhány házból álló kis hegyi település határában, a sűrű bozót közt sikerült fölkutatnom egy vízmosás fölött átívelő, tágas átjáró barlangot, azt az *odvas követ*, amelyről a falucska középkori nevét kaphatta.

A „*barlang*" jelentésű *kőodú* szavunk az 1516–1519 közt készült Jordánszky-kódexben így szerepel: „*az kewnek odwa*", az 1525–1531 közt készült Teleki-kódexben pedig „*kew odw*" alakban (TESz. 2. 1067).

Mint említettem, mind az *odú*, mind a *lyuk*, mind pedig a *kő* szavunk magyar nyelvünk ősi öröksége a finnugor korból.

pest, kőpest, Pestes, Pest-kő, Pest-hegy, Monahpest

A honfoglaló magyarok – mint már említettem – nemcsak saját szókincsük elemeiből alkotott összetett szavakkal jelölték meg az itt talált sziklaüregeket, hanem a Kárpát-medencében talált népesség „*barlang*" jelentésű szavát is átvették. A Dunakanyar nyugati oldalától kelet felé az Északi-középhegység vonulatai közt, különösen a későbbi Borsod, Gömör és Torna megyék területén, valamint Erdélyben élt és bolgár jellegű déli szláv nyelvet beszélő népelemektől vette át a magyarság a honfoglalás idején a „*sziklaüreg*", valamint „*kemence*" jelentésű *pest* köznevet, amelyet éppen kettős jelentése miatt rendszerint jelzői előtaggal használtak. Ha mészégető kemencét kívántak jelölni e szóval, akkor *mészpest*-ről írtak, ha sziklaüreget akartak megjelölni, akkor *kőpest*, ha barlangos sziklát, akkor *Pest-kő* vagy *Pest-hegy* szerepel (*DÉNES GY.* 1964, 1973, 1975a,1978, 1983, 1991, 1996, 1997a stb.). Egy 1266. évi Árpád-kori oklevelünk pedig a *Monahpest* szikláját (*rupes Munuhpest*) említi, a név előtagjában a görög eredetű, de elődeink által a latinból átvett és „*remete, szerzetes barát*" jelentésű *monachus*-ból alakult régi *monah* (TESz. 3. 950), utótagjában pedig a „*barlang*" jelentésű régi *pest* szavunkat (*DÉNES GY.* 1975a) ismerhetjük

föl, a *Monahpest* Árpád-kori földrajzi név jelentése tehát „*Remetebarlang*" (*DÉNES GY.* 1975b, 1983, 1991, 1997a, 1997b), ez a barlangnév pedig mai helynévanyagunkban is gyakori.

Legrégibb *Pest-hegy*-ünk a Sziklakápolnaként ismert tágas barlangjáról nevezetes mai Gellért-hegy (*DÉNES GY.* 1964, 1980b, 1983, 2001), róla nevezték *Pest-rév*-nek (1148: *portus Pest*) a lábánál kialakult ősi dunai átkelőhelyet, melynek mindkét oldali kikötőhelye mellett fejlődött ki a révről *Pest*-nek nevezett település, tehát mai fővárosunk magva (*PAIS D.* 1954). A keleti oldalon akkor még víz folyhatott abban az ősi kis Duna-ágban, amely valaha a mai Nagykörút helyén húzódott. Így a mai Pest város őse a Duna főága és a Nagykörút helyén volt mellékág által közrefogott szigeten, a révfőnél alakult ki. Ezt a szigetet említhette egy 1061. évi oklevél *Pest szigete* néven (*GYÖRFFY GY.* 1973. 269). Nevét a sziget talán a településről vagy a révről, de végső soron a Pest-hegyről, illetve barlangjáról kaphatta. Ez az 1061. évi adat a 'barlang' jelentésű *pest* szavunk első okleveles említése. De a Hegyalján, Erdőbénye és Tállya határán is emelkedik egy *Pest-hegy*, amelynek oldalában nyílik a hegynek nevet adó *Arany-barlang* sziklaürege (*DÉNES GY.* 1996).

Az „*odvas-kő*" jelentésű *Pest-kő* helynevünk először egy 1391. évi latin nyelvű oklevélben szerepel. Ez az említés az oklevél szövegéből kitűnően a mai gerecsei *Pes-kő*-re vonatkozik, amelynek oldalában nyíló tágas barlang közismert (*DÉNES GY.* 1973; FNESz. II. 338). De nemcsak a gerecsei meg az ugyancsak közismert bükki *Pes-kő* barlangos hegy, hanem az általam megkutatott tarnaleleszi és beretkei *Pes-kő*, meg a kőrösi *Pest-kő* — tehát valamennyi eddig megismert Pest-kő és Pes-kő —, meg a hegyaljai *Pest-hegy* oldalában is megtaláljuk a névadó sziklaüreget (*DÉNES GY.* 1975a, 1983, 1984, 1989, 1996).

Erdélyben az „*odvas-kő, üreges szikla*" megjelölésére a középkorban inkább a *Pestes* helynevet használták. A Hunyad megyei Nándor falu határában emelkedik az a tágas barlangot magában foglaló szikla, amelynek lábánál futó vízfolyást *Pestes-patak* (*rivulus Pestus*) néven említi egy 1330. évi oklevél (*GYÖRFFY GY.* 1987 II. 298). A patak minden bizonnyal a *pestes*, vagyis „*barlangos*" szikláról kapta nevét. A Pestes-patak mentén alakult ki aztán elsőként a patakról elnevezett *Felpestes* vagy *Nagypestes* (1330), utóbb az *Alpestes* (1302)) település is (*DÉNES GY.* 1999a). A „*barlang*" jelentésű *pest* szavunkból vezethető le több más középkori oklevélben szereplő erdélyi *Pestes* földrajzi nevünk is.

A „*sziklaüreg*" jelentésű *kőpest* szavunk először egy 1340. évi oklevélben földrajzi névként fordul elő, de Kniezsa István akadémikus, nyel-

vészprofesszor megállapítása szerint ez az okleveles hely ma már nem azonosítható (*KNIEZSA I. 1963.* p. 31). Jómagam a latin nyelvű oklevél szövegének elemzése alapján folytatott terepbejárásaim során megállapítottam, hogy az oklevélben szereplő *mons Kwpesth*, azaz Kőpest-hegy a bajnai Őrheggyel, maga a Kőpest pedig a hegy Öreg-lyuk nevű tágas barlangjával azonos (*DÉNES GY.* 1997a,1999b). De nemcsak ez az egy, hanem valamennyi régi és mai *Kőpest* helynevünk kétségtelenül „*sziklaüreg, barlang*" jelentésű (*DÉNES GY.* 1978, 1983, 1997a, 1999b, 1999c).

Barlang

Barlang földrajzi köznevünk is szláv eredetű, jelentései: „*tanyahely, búvóhely, vadállat vacka, odúja, medve téli tanyája, sziklabarlang*" (*KNIEZSA I.* 1955. 83–84; TESz. 1. 252–253). Már egy 1012. évi oklevél említ egy *Burlog* nevű falut, de hogy ez a név a barlang szavunkból származna, nem tisztázott. Hasonlóképp tisztázatlan eredetű egy 1248. évi oklevelünkben szereplő *Borlogv* és egy 1313. évi *Borlog* helynév is. Egy 1357. évi oklevélben említett *spelunca Bohomil porloga* talán egy Bohumil nevű remete barlangja lehetett. Teljes bizonyosságú adatot az 1395 körül készült Besztercei Szójegyzékben találunk, amely a „*sziklaüreg*" jelentésű latin antrum szó magyar megfelelőjeként a *barlag* szót tünteti föl (TESz. 1. 252–253).

Omboly > zsomboly

A Gömör–Tornai-karsztvidék fennsíkjain a függőlegesen a mélybe nyúló barlangokat, néhány falu határában a víznyelőket és egy-két helyen vizenyős területet jelölő *omboly > zomboly ~ zsomboly* ma is élő tájszavunkat valószínűleg ugyanazoktól a bolgár jellegű déli szláv nyelvet beszélő, honfoglalás kori népelemektől vehette át a magyarság, akiktől pest szavunkat is, éspedig a honfoglalás idején, illetve azt követően.. A szó őse eredetileg vizet, vizenyős helyet jelentett, utóbb mélyedést, gödröt, amelyben a víz összegyűlik, elnyelődik (*DÉNES GY.* 1979, 1983; KISS L. 1987; FNESz. II. 809). Első írott előfordulását egy 1295. évi oklevélben fedeztem föl, amely a ma Varbóc községhez tartozó középkori Lázó falu Telekes-völgy felőli határán említ „*két gödröt, melyeket omb-oknak neveznek*" (*duas foveas vmbes vocatas*) (*DÉNES GY.* 1979). Egy az 1560–1580 közötti években készült régi irat Pelsőc határában említi a „*Berzétei híd felé az Omboly*"-t (ILA B. 1946. III. 179). Az *omboly > zomboly ~ zsomboly* szavunk nemcsak a táj-

nyelvben él, hanem számos régi és újabb földrajzi nevünkben is, továbbá mára már meghonosodott a földrajzi szaknyelvben és szakirodalomban, de még a tankönyvekben is.

Töbör

Ugyancsak szláv eredetű a „*gödör, karsztos mélyedés*" jelentésű *töbör ~ teber* szavunk is. Valószínűleg ugyanazoktól a déli szláv népelemektől vehettük át ezt a földrajzi köznevet is a középkorban, akiktől pest és omboly szavunkat. Minthogy azonban a töbrök birtokhatárok megjelölésére kevéssé alkalmasak, hiszen a karsztos felszínen nagyszámban fordulnak elő, ezért középkori okleveleinkben eddig nem fedeztük föl a töbör szavunk előfordulását. Legkorábbi említésére egy 1599. évi iratban találtam rá, amely a Gömör megyei Jólész községben élő Keszel vagy Kesely jobbágycsalád földjeit írta össze, köztük szerepel egy föld, amely „*a hegyen valo, Kezel Toborinak hyak*" (ILA B. 1944. II. 455). Ezt a földrajzi nevet ma így mondanánk: *Keszel töbre*. A *töbör ~ teber* szavunk tájszóként ma is él a Gömör–Tornai-karszt és a Bükk-hegység vidékén, számos régi és újabb földrajzi névben, a földrajzi szaknyelvben és irodalomban, még a tankönyvekben is.

3. Összegzés

Magyar karsztföldrajzi szókincsünknek a köznyelvben, a tájnyelvben, a szaknyelvben, illetve a földrajzi nevekben ma is élő középkori elemei a *lyuk*, az *odú*, a *pest*, a *barlang*, az *omboly* és a *töbör* szavak, továbbá az összetételek révén kialakult *Kőodú* és *Odvas-kő*, *Kőlyuk* és *Likas-kő* valamint a *Kőpest* és *Pest-kő* szópárok, illetve helynévpárok, meg az előbb említett alapszavak egyéb összetételei, módosulatai, származékai és ragozott alakjai.

IRODALOM

BAKÁCS I. (1971): Hont vármegye Mohács előtt. - Budapest

CSÁNKI D. (1913) Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. - V. Budapest

DÉNES GY. (1964): Budapest – Barlangváros. — Magyar Ifjúság VIII. évf. 21. sz.

DÉNES GY. (1973): Középkori magyar barlangnevek. — Karszt és Barlang, I-II. p. 5–6.
DÉNES GY. (1975a): A Peskő hegynév és a tarnaleleszi Peskő barlangjai. — Karszt és Barlang, p. 25–28.
DÉNES GY. (1975b): A Munuhpest felfedezése. — Turista. 1975. május p. 48.
DÉNES GY. (1978): A csíkszentdomokosi Kőpest. — Karszt és Barlang, 1978. I–II. p. 35–38.
DÉNES GY. (1979): Mi a zsomboly és honnan ered ez a szó? — A KPVDSZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Évkönyve 1979, Kézirat, Budapest, p. 177–184.
DÉNES GY. (1980a): Kőlyuk, pest, barlang. Kutatás barlangnevek nyomában. — A KPVDSZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Évkönyve 1980, Kézirat. Budapest, p. 99–102.
DÉNES GY. (1980b): Pest névadója – a Gellért-hegy barlangja. — Élet és Tudomány 1980. 6. p. 171–173.
DÉNES GY. (1983): Wörter bulgarisch-slawischen Ursprungs für „Höhle" in der Ungarischen Sprache. — European Regional Conference on Speleology. Sofia – Bulgaria,0 1980. Proceedings. I. p. 204–205. — Sofia
DÉNES GY. (1984): A Beretkei-karszt barlangnevei és egyéb helynevei. — Karszt és Barlang 1984. II. p. 77–86.
DÉNES GY. (1989): Újabb Pest-kő a Gömöri-karsztban. — A KPVDSZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Évkönyve 1989, Kézirat, p. 93–96.
DÉNES GY. (1991): Földtudományi módszerek szerepe a földrajzi nevek névtudományi kutatásában. — Névtani Értesítő 13. p. 58–60.
DÉNES GY. (1996): A Pest-hegyi Arany-barlang. — Tanulmányok a 6. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpóziumról. Galyatető, 1996. szept. 19–22. Isztimér, 1997. p. 117–135.
DÉNES GY. (1997a): Erwähnung von Höhlen in mittelalterlichen ungarischen Urkunden. — Acta Carsologica XXVI 2. p. 35–39. Ljubljana
DÉNES GY. (1997b): A *Munuhpest* sziklája és a *pest* köznév jelentése hegyek, sziklák nevében. — In: B. GERGELY P. és HAJDÚ M. (szerk.): A magyar névtani kutatások legújabb eredményei (egyetemi oktatási segédlet). Miskolc–Budapest. p. 284–288.
DÉNES GY. (1999a): A Hunyad megyei Pestes-patak völgye középkori történeti földrajza. — Erdély természeti és történeti földrajza. Nyírségi Földrajzi Napok 1999. okt. 20–22. Nyíregyháza

DÉNES GY. (1999b): Középkori Kőpest-hegy és barlangja a Gerecsében. — Barlangkutatók Szakmai Találkozója 1999. nov. 5–7. Tatabánya. Összefoglalások. Tatabánya. p. 2–3.
DÉNES GY. (1999c): Kőpes(t) helynév Borsodnádasd határában. — Névtani Értesítő 21. p. 107–112.
DÉNES GY. (2001): A Gellért-hegy karsztja és barlangjai. — Karsztfejlődés VI. BDF Természetföldrajzi Tanszék, Szombathely, p. 133–141.
FNESz. = *KISS L.*: Földrajzi nevek etimológiai szótára. - Budapest, 1988[4]
GYÖRFFY GY. Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. (1963), II., III. (1987).
GYÖRFFY GY. (1973): Budapest története az Árpád-korban. — Budapest története I. p. 217–349.
ILA B.: Gömör megye II. (1944), III. (1946). - Budapest
KISS L. (1987): Földrajzinév- és szófejtő vizsgálatok. — Magyar Nyelv LXXXIII. 3. p. 342–345.
KNIEZSA I. (1955): A magyar nyelv szláv jövevényszavai. - Budapest
KNIEZSA I. (1963): Charakteristik der slawischsen Ortsnamen in Ungarn. — Studia Slavica IX. p. 27-44.
NySz. = *SZARVAS G. – SIMONYI ZS.*: Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig. I–III. - Budapest, 1890–1893.
OklSz. = *SZAMOTA I.– ZOLNAI GY.*: Magyar oklevél-szótár. Budapest, 1902–1906.
PAIS D. (1954): Budapest kialakulásának kezdetei. — Magyar Nyelv. L. p. 506–513.
SZABÓ I. (1969): A középkori magyar falu. - Budapest
TESz. = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, 1967–1976.
ÚMTsz. = Új magyar tájszótár 1–3. Budapest, 1979–1992.